

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

MATUMIZI

Kabla Watoto/vijana hawajaanza kutumia mtandao wa Intaneti, ni lazima wazazi kufanya mazungumzo na Watoto/vijana kuhusu data na taarifa zao binafsi. Watoto/vijana watambue yafuatayo: (1) Iwapo watumia WiFi au mtandao wa simu (k.m 3G au 4G). (2) Hatari za kiusalama zinazoweza kutokea. Mfano iwapo watumia WiFi, ni lazima watambue tofauti ya WiFi yenye usalama na ile isiyo na usalama. WiFi salama inahitaji nenosiri ili kutumia. Pale ambao WiFi ya umma isiyo na nenosiri ndio njia pekee iliyopo, basi kama mzazi mwelekeze mtoto wako njia za kuchukua kama vile kutumia VPN.

MAZUNGUMZI KUHUSU USALAMA MTANDAONI:

- Je, unatumia njia zipi kuperuzi mtandao wa intaneti? Jifunze zaidi kuhusu ufanyaji kazi wa njia hiyo (k.m, tazama video mtandaoni).
- Unadhani ni kwanini kuweka taarifa binafsi kama kadi ya benki kwa kutumia mtandao usio salama ni hatari?

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

MAZOEA BORA KWA NENOSIRI

Nenosiri thabiti ni mojawapo ya njia rahisi zaidi za kulinda taarifa tunazochapisha mtandaoni. Watoto/vijana wanapaswa kujua jinsi ya kutengeneza na kutumia nenosiri salama. Msaidie mtoto wako kuunda nenosiri ambalo lina sifa zifuatazo; (1) angalau tarakimu 7 kwa urefu; (2) linatumia mchanganyiko wa herufi KUBWA na ndogo (3) namba (4) Alama (5) Halina taarifa yoyote ya kibinafsi. Nenosiri likiwa ndefu na ngumu, ndivyo litakuwa ngumu kwa mtu kulitabiri — japo linaweza kuwa vigumu pia kukumbuka. Njia moja ya kuunda nenosiri ambalo ni rahisi kukumbuka ni kubadilisha baadhi ya herufi. Mfano “I love pasta!” inaweza kuwa nenosiri “1L0v3P*\$t*!” Mkumbushe mtoto wako kuepuka kutoa nenosiri kwa mtu mwingine au kuandika mahali.

ANZISHA:

- Umewahi kuhisi kushinikizwa kutoa nenosiri lako kwa mtu? Je, ulifanya nini?
- Kwa nini ni muhimu kuwa na nenosiri tofauti kwa kila akaunti?
- Tujadiliane hali ambapo naweza kuulizia nenosiri lako. Ni vipi tunaweza kuhakikisha kuwa faragha yako inaheshimiwa? Ni vipi tunaweza kuhakikisha nina zana ninazohitaji kuiweka salama?

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

KUNUFAIKA MIPANGILIO YA FARAGHA

Mipangilio ya faragha inaweza kuwasaidia vijana kuwa na udhibiti wa nani anayeona taarifa zao na wapi taarifa hizo zinasambazwa. Kwa mfano, baadhi ya majukwaa huruhusu picha kusambazwa kwa watu maalum. Ili kunufaika na mipangilio ya faragha, vijana wanahitaji kujua hasa ni taarifa gani wanasambaza wakiwa mtandaoni — inaweza kuwa zaidi ya wanavyofikiria.

Kwa mfano, baadhi ya majukwaa ya kidijitali yanatumia teknolojia kama vidakuzi na GPS, kufuatilia shughuli ya wavuti na maeneo halisi ya mtumiaji. Kwa bahati nzuri, majukwaa haya yanatoa chaguo la kuzima vipengele hivi (au baadhi yake). Zingatia kumsaidia mtoto wako kufahamu na kutumia mipangilio ya faragha kwa kila jukwaa la kidijitali wanalotumia. Lakini uwakumbushe kwamba mipangilio ya faragha haiwezi kulinda taarifa yao kabisa. Ikiwa wana wasiwasi kuhusu kitu wanachoshiriki mtandaoni kuzidi udhibiti wao, ni vyema wasikisambaze kabisa.

VIANZISHA MAZUNGUMZO KUHUSU KUTUMIA MIPANGILIO YA FARAGHA:

- Ni vipi unatumia mipangilio ya faragha ili kulinda taarifa zako?
- Je, ulijua kwamba picha zinaweza kuwa na metadata zinazoonyesha ni lini na wapi zilichukuliwa? Acha tuone iwapo kifaa/jukwaa lako la kidijitali lina njia ya kuzima hiyo.
- Je, huwa unatumia huduma za kuingia kwenye maeneo? Unachukua hatua zipi kulinda eneo lako kama hutaki kulishiriki?

Vidokezo na Vianzisha Mazungumzo kwa Familia

SHERIA ZA KUTOA TAARIFA

Ili kusaidia watoto wako kufahamu misingi ya kidijitali ya kutoa taarifa za binafsi, wafundishe kwamba maudhui ni muhimu. Katika baadhi ya nyakati, wanaweza kulazimika kutoa taarifa ili kupata huduma kwenye baadhi ya programu na tovuti, kama vile majina, anwani za barua pepe na tarehe za kuzaliwa. Wakati mwingine, wanaweza kutaka kutoa taarifa kuhusu maisha yao, kama vile picha. Mtoto wako anatakiwa kujua iwapo ombi la taarifa binafsi linatoka kwa jukwaa la kuaminika au mtu binafsi wa kuaminika. Kwa mfano, majukwaa yenye sifa huchukua hatua za ulinzi na usalama wa taarifa za mtumiaji na kuwa na sera za faragha zinazoonyesha wanachofanya na taarifa hizo. Watu binafsi huonesha kwamba wao ni waaminifu kwa kuheshimu taarifa za binafsi walizopokea. Hii ni pamoja na kutodhulumu, kutosambaza bila idhini na vinginevyo kutochukua fursa ya mtumiaji. Mfundishe mtoto wako kwamba watu wasioheshimu taarifa zao binafsi hawatakiwi kuzipata.

VIANZISHA MAZUNGUMZO KUHUSU KUSHIRIKI TAARIFA ZA KIBINAFSI:

- Ni taarifa gani za kibinafsi ambazo unatahadhari kuhusu kuzisambaza mtandaoni?
- Huwa unaangalia vidokezo vipi ili kujua iwapo tovuti/programu/jukwaa ni mwaminifu?
- Ni nini unaweza kufanya iwapo mtu uliyemtumia taarifa zako binafsi amevunja uaminifu wako?

Shughuli kwa Familia

MIPANGILIO YA FARAGHA

Kujua jinsi ya kutumia mipangilio ya faragha ni muhimu kwa Watoto. Shughuli hii itamsaidia mtoto wako kufikiria kuhusu aina tofauti tofauti za taarifa anazosambaza mtandaoni na jinsi anavyoweza kutumia sera za faragha kujilinda.

1. Muulize mtoto wako: **Una udhibiti wa kiasi gani dhidi ya taarifa unayoshiriki mtandaoni?**
2. Msaidie mtoto wako kufikiria kuhusu ni taarifa gani wanaweza kutaka kuweka siri mtandaoni, kama vile nambari ya simu, anwani, na eneo. Waulize iwapo kuna taarifa yoyote ambayo wangependa kushiriki na baadhi ya watu, kama vile marafiki, lakini si na watu wengine.
3. Mwambie mtoto wako: **Hatuwezi kudhibiti kabisa kinachofanyikia taarifa tunazoshiriki mtandaoni, lakini tunaweza kutumia mipangilio ya faragha kusaidia kuidhibiti. Kwa mfano, baadhi ya mipangilio ya faragha inaweza kukusaidia kudhibiti anayeona taarifa unayochapisha. Acha tuangalie mipangilio ya faragha kwenye wavuti unazopenda.**
4. Mipangilio ya faragha ni tofauti kwenye kila jukwaa na inaweza kuwa ngumu kufahamu. Msaidie mtoto wako kufikiria kuhusu kwa uhusiano na taarifa wanayotaka kudhibiti. Kwa mfano, iwapo mtoto wako anataka kuweka anwani zao za barua pepe siri, wanafaa kutafuta mipangilio inayowaruhusu kudhibiti anayeona taarifa yao ya kibinafsi. Msaidie mtoto wako kuuliza maswali kuhusu kile ambacho mipangilio yao ya faragha inaweza kufanya, kama vile:
 - Je, mipangilio hii ya faragha itaniruhusu kuchagua ni hadhira gani inaweza kuona ninachoshiriki?
 - Ni taarifa gani ya kibinafsi (k.m, taarifa ya mwasilani) mipangilio hii itanisaidia kuweka siri?
 - Je, naweza kudhibiti anayewasiliana nami — ikiwa ni pamoja na watu nisiowajua?
 - Je, naweza kuondoa wasifu wangu kwa utafutaji unaofanywa kwenye kivinjari?
 - Je, naweza kutumia mipangilio hii kuzuia jukwaa dhidi ya kufuatilia eneo langu halisi au vitendo vya mtandaoni?

DOKEZO: Ukiwa na mtoto mdogo, unaweza kutaka kuwasaidia kusoma na kuchagua mipangilio yao ya faragha. Ukiwa na mtoto mkubwa, wanaweza kutaka mipangilio yao ya faragha wao wenyewe — ikiwa ni pamoja na baadhi ya mipangilio inayokuzuia kuwa na ufikiaji kamili kwa maudhui yao. Kila familia itakuwa na sharia tofauti kuhusu ni taarifa gani Watoto wanaruhusiwa kuweka siri kwa walezi wao. Zungumza na mtoto wako kwa mapema kuhusu sharia za familia, ikiwa ni pamoja na matokeo ya kuzivunja.

Shughuli kwa Familia

NENOSIRI IMARA

Nenosiri imara husaidia kulinda taarifa yako ya kibinafsi mtandaoni. Shughuli hii itamsaidia mtoto wako kujifunza jinsi ya kuunda nenosiri imara na linaloweza kukumbukwa.

1. Muulize mtoto wako: **Ni vipi unachagua nenosiri kwa akaunti zako za mtandaoni?**
2. Mwambie mtoto wako: **Nenosiri imara hukusaidia kulinda akaunti zako za mtandaoni. Unadhani nenosiri linafaa kuwa na sifa zipi?**

Iwapo mtoto wako hajataja sifa zifuatazo, watanguize kwenye mazungumzo yenu. Nenosiri imara:

- Ni rahisi kukumbuka.
 - Linawekwa kibinafsi. Watu wachanga hawafai kushiriki nenosiri na mtu yeyote isipokuwa walezi wao isipokuwa pakihitajika kisheria.
 - Ngumu kulihisi. Hayafai kuwa na taarifa ya kibinafsi au inayofahamika vizuri.
 - Lina angalau vibambo saba kwa urefu. Nenosiri likiwa refu ni bora zaidi.
 - Tumia mchanganyiko wa herufi kubwa na ndogo, nambari na ishara.
3. Kwa kutumia taarifa ya hapo juu, wewe na mtoto wako mnafaa kuunda nenosiri moja imara na moja dhaifu. Elezea kila mmoja kinachofanya nenosiri lenu kuwa imara au dhaifu.

CHANGAMOTO

Huku ukifanya zoezi ya kuunda nenosiri dhabiti, unaweza pia kuchukua nafasi hiyo ili kuongea na mtoto wako kuhusu kanuni, wazo la utatuzi wa shida kutumia kompyuta. Kanuni ni seti ya maelekezo ya hatua kwa hatua yanayotumika kukamilisha kazi. Katika hali hii, kazi ni kuunda nenosiri. Kuunda kanuni inaweza kurahisisha kukumbuka nenosiri kwa sababu kila nenosiri linafuata seti sawa ya kanuni.

MFANO WA KANUNI YA NENOSIRI:

1. Chukua kila herufi nyingine kwenye URL ya website na uziunganishe.
2. Andika herufi za kwanza na za mwisho kwa herufi kubwa.
3. Hesabu herufi hizo na uongeze nambari hiyo katikati ya herufi zilizounganishwa.
4. Hesabu herufi hizo na uongeze ishara zinazofanana mwisho. Kwa mfano, kukiwa na herufi saba, tumia ishara ya "&". Kukiwa na zaidi ya herusi tisa, ongeza ishara mbili, kwa mfano "12" itakuwa "!@".
5. Unda sharia moja ya mwisho ya kutumia iwapo nenosiri ni chini ya vibambo saba. Kwa mfano, ongeza nambari unayopenda zaidi pamoja na tatu mwishoni mwa nenosiri.